

УДК 340.12

*Вікторія Володимирівна Середюк,
доцент кафедри теорії та історії права та держави
Інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент
ORCID: 0000-0001-6456-8701*

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВИ В НЕОКОНСЕРВАТИЗМІ

Постановка проблеми. Неоконсерватизм – це складний конгломерат ідей, методів, уявлень, підходів до вирішення проблем, що включає окремі елементи ідеології консерватизму, а також класичного лібералізму (економічна складова неоконсерватизму). Неоконсерватизм ставить завдання забезпечення традиційних морально-політичних цінностей через розвиток суспільства і збалансованість відносин суспільства з природою [1, с. 7].

Неоконсерватизм як ідеологічна та політекономічна система вчень містить низку ідей та уявлень про роль, завдання та призначення держави в сучасності, її взаємозв'язок з суспільними інституціями (сім'я, церква, громадські організації), а також її роль в сфері економічних відносин. Для американського неоконсерватизму характерною рисою, на відміну від британського чи німецького, є увага також до зовнішньополітичної функції держави.

Переосмислення ролі, завдань та призначення держави в різних сферах життєдіяльності суспільства та у міжнародних відносинах в умовах сучасності зумовлює актуальність дослідження нами цього питання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток та втілення ідей неоконсерватизму припадає на 70-90-ті роки ХХ століття. Виникнення та поширення в західних демократичних суспільствах неоконсерватизму та формування державної влади з представників консервативних партій в США, Британії, Німеччині пов'язують із економічними, політичними та культурними причинами, які зумовила політика, що втілювала ідеї неолібералізму. Зауважимо, що згідно з положеннями неолібералізму державі відводиться сильний регулятивний вплив на економіку країни через усунення монополій на ринку, забезпечення вільної конкуренції, регулювання надлишків попиту та пропозиції [2]. Втручання держави в економіку значною мірою ґрунтувалося на методології кейнсіанства та передбачало розширення сфери соціального забезпечення індивідів. В сфері приватного життя людини в неолібералізмі держава усунена від патерналістського встановлення моральних оцінок поведінки, яка не завдає шкоди іншим людям. Послугуючись Кантівським законом свободи, можна стверджувати, що право є мірою зовнішньої свободи, що уможливило свободу індивідуальних етичних рішень, а держава в неолібералізмі зобов'язана гарантувати «серцевину» цієї зовнішньої свободи – права людини [3]. Мова йде про забезпечення прав другого та третього покоління, обмеження кримінально-правової регламентації в сфері сексуальної поведінки (декриміналізація гомосексуалізму), забезпечення расової та гендерної рівності, а також відсутності цензури.

Економічний спад, зниження підприємницької активності громадян, зниження особистої відповідальності та соціальної ініціативності, розширення релятивності у сфері моральних цінностей у 60-70 рр. ХХ ст. зумовило зростання популярності ідей неоконсерватизму.

У науковій літературі при дослідженні неоконсерватизму оперують також термінами «новий консерватизм», «сучасний консерватизм», американський (британський, німецький) консерватизм, традиціоналізм, «нові права», «неокони». І хоча течія неоконсерватизму не є чітко організованою структурою з чіткими ядром засновників та послідовниками, до основних його представників відносять І. Крістола, М. Фрідмана, Л. Штрауса, Н. Подгорця, В. Крістола, Р. Кагана, Д. Белла, С. Ліпсета, С. Хантінгтона, П. Вулфовіца, Ф. Фукуяму (США), Г. Кальтенбруннера (Німеччина), А. Бенуа, П. Вьяля (Франція) та ін.

Вважається, що ідеї неоконсерватизму втілювалися у політиці Р. Рейгана (США), М. Тетчер (Британія), Г. Кьоля (Німеччина), як реакція на попередню політику держави загального благоденства, яку проводили прихильники неоліберальних ідей, зумовивши економічний спад, зростання інфляції та безробіття.

В українському науковому дискурсі ідеї неоконсерватизму досліджувалися в роботах В. Бодрова, С. Євсєєва, Д. Лакішика, В. Лісового, М. Пікульського, О. Проценка, Г. Ціха та ін.

Зауважимо, що низка цих досліджень має історичне, політологічне, філософське або економічне спрямування. В юридичній науці проблеми розуміння ролі та призначення держави в неоконсерватизмі поодинокі згадані в окремих підручниках з історії політичних та правових учень, тож майже не розглядалися з позицій загальнотеоретичної юриспруденції. Разом з тим розуміння держави з позицій неоконсерватизму залишається досі актуальним, особливо для української науки в зв'язку з малодослідженістю цього питання та зважаючи на сучасні зовнішньополітичні процеси, які включають в тому числі реалізацію ідей неоконсерватизму.

Мета статті. Дослідити та розкрити розуміння ролі та значення держави в неоконсерватизмі.

Основні результати дослідження. В основі неоконсерватизму лежать класичні буржуазні ліберальні цінності – свобода та матеріальне благополуччя індивіда з орієнтацією на збереження та зміцнення традиційних суспільних цінностей (сім'я, мораль, релігія, суспільні інститути). Для реалізації та захисту цих цінностей неоконсерватори використовують прагматичний підхід, а тому зосереджують увагу на конкретних державних завданнях та заходах у сфері економіки, права, культури.

Неоконсерватизм сьогодні виступає захисником приватної власності, вільного ринку, особистої свободи індивіда в суспільстві, але завжди підпорядковує їх вимогам стабільності і наступності. Права людини розглядаються при цьому з точки зору їх природного і соціального обґрунтування [4].

Неоконсерватори відводять важливу роль державі, однак по-різному бачать її роль у різних сферах життя суспільства та індивіда (економічній, приватно-особистісній тощо).

Так, німецький філософ та соціолог Арнольд Гелен, здійснюючи антропологічний аналіз людини другої половини ХХ століття, оцінював її як обтяжену необхідністю самостійно приймати рішення у всіх питаннях. Причиною такої ситуації після Другої світової війни в Європі стала повна емансипація індивіда від суспільства та руйнація традиційних для людини суспільних інститутів та авторитетів: держави, церкви, сім'ї. Тому, залишений на самоті, змушений вирішувати все самостійно, відчуваючи тривогу в умовах швидкого прогресу науки і техніки, індивід ніби сумує за певним порядком, що гарантував би йому стабільність та безпеку. Індивід потребує інституції, яка б здійснювала стримувальну та контролюючу функцію щодо природи людини та розвантажила б її від тягара самостійного прийняття рішень у всіх життєвих ситуаціях. Такою інституцією є держава, на яку покладається завдання відновлення традиційних інститутів буржуазного суспільства (церква, сім'я), зменшення соціальних змін, які небезпечні для людини, та стабілізація та інтеграція суспільства [5]. Очевидно, що ці інститути беруть на себе вирішення питань включення індивіда до спільноти, соціальної комунікації, взаємодопомоги, формування почуття єдності індивідів у спільноті, таким чином, рятуючи людину від екзистенційної самотності та закинутості у цей світ.

Австрійський філософ Герд-Клаус Кальтербруннер в статті «Консерватор в «постліберальну епоху»» [6] 1973 р., обґрунтовуючи шість принципів нового консерватизму ХХ століття, особливе місце відводить ролі держави.

На думку Кальтенбруннера, неоконсервативний світогляд ґрунтується на таких засадах: наступність, стабільність, порядок, державний авторитет, свобода, песимізм. В цих елементах яскраво простежується провідна роль держави. Так, наступність означає вірність традиціям та цінностям, турботу про створення духовних та матеріальних умов, за яких традиції та наступність будуть сприйняті та реалізовані суспільством. Створення справжньої ціннісної орієнтації людини можливе за наявності стабільності. І що більше в суспільстві турбулентності та змін, то більшого значення набуває стабільність. Для забезпечення стабільності та наступності, зауважує Кальтенбруннер, необхідний порядок, який може бути забезпечений всією мережею суспільних інститутів. Філософ наголошує на необхідності протистояти процесу відокремлення людини від суспільства та інституційного порядку. З цими елементами тісно пов'язаний державний авторитет, адже лише держава може захистити порядок. Тому держава має бути не просто виконавчим органом окремих суспільних груп, як це уявляють неоліберали, держава має бути сильним провідником єдиної чіткої політичної волі. Принцип свободи в такій державі розуміється як можливість здійснення індивідуальної та громадської ініціативи в межах інституційного порядку. А принцип песимізму говорить про те, що неможливо досягти абсолютної справедливості, досконалості чи гармонії, так само і неможливо побудувати державу загального щастя для всіх, які б реформи не здійснювалися [5].

Британський філософ неоконсерватор Р. Скрутон наголошує, що в неоконсерватизмі не вимагається комунікації між державою та громадянським суспільством, оскільки вони нероздільні.

Держава, при цьому, розглядається як мета. На думку філософа, держава як засіб, наприклад, як адміністративна машина, комерційне підприємство чи соціальний працівник, не є тією державою, до якої громадяни могли б належати так, як до сім'ї, шлюбу, підрозділу чи спільноти. Як душа та тіло людини є однією сутністю, так державу та громадянське суспільство неможливо розділити ні в теоретичному, ні в практичному аспектах, адже «духовну форму» – життя суспільства неможливо відділити від «політичного тіла» – держави. Конституція в неоконсерватизмі, згідно зі Р. Скрутоном, є успадкований принцип життя держави, а держава – хранитель та вираз сутності суспільства. Гонитва політиків за владою розглядається як необхідна частина життя держави, а справжній державний діяч той, чиї особисті амбіції та успіх збігаються з вічними силами громадянського порядку [7, с. 39-41].

Як помітно, неоконсерватори, крім прагматичного підходу до розуміння держави, використовують також ідеалістичний та ціннісний підходи. Проблеми влади, свободи, демократії в неоконсерватизмі розглядаються з точки зору держави як джерела та захисника права та моралі, як інституції, що протистоїть хаосу та анархії. З огляду на таке значення та силу, яку приписують державі неоконсерватори, може виникнути ситуація, коли держава виступить інструментом придушення індивідуальної свободи члена суспільства. Тому неоконсерватори завжди також підкреслюють важливість недержавних суспільних інститутів [8, с. 230].

Особливі роль та значення, що заслуговують на окрему увагу, відводяться державі в ідеях американських неоконсерваторів. Так, наприклад, Ірвінг Крістол розрізняє завдання «великої» та «малої» держав, для них слідування «національним інтересам» буде мати різне значення. Для малої держави національні інтереси закінчуються в межах її кордонів і найчастіше основне завдання такої держави – дотримуватися оборонної зовнішньої політики. Великі держави, такі, як СРСР в минулому та США донині, мають не лише матеріальні, але й ідеологічні інтереси. США, як велика держава, завжди будуть себе відчувати зобов'язаними захищати демократичні країни від нападу недемократичних сил як внутрішніх, так і зовнішніх [9]. Тобто мова йде про ідеологічну роль захисника демократії та прав людини у світі для великої держави.

Яскравою рисою неоконсерватизму щодо розуміння ролі та завдань держави було неприйняття втручання держави в економічне життя та ринкові відносини в країні. В сфері економічних відносин методологічну основу неоконсерватизму склали теорії монетаризму та економіки пропозиції (supply side economics). Специфіка монетаризму полягає в тому, що проблеми ефективності ринкової економіки та її сталого не інфляційного розвитку розглядають через призму контролю обсягу та обігу грошей. Тому основним завданням держави в сфері економічної політики з точки зору неоконсерватизму – це контроль інфляції через жорстке обмеження пропозиції грошей та видавання кредитів, скорочення випуску грошей, а також згорання соціальних програм та зменшення державних виплат населенню.

У неоконсерватизм як політекономічній теорії було запропоновано зменшити державне втручання до економіки та низку механізмів державного регулювання з метою підвищення ефективності виробництва, економічного зростання та досягнення задовільного рівня інфляції [10].

Так, Маргарет Тетчер у промові у Фінчлі виголосила такі економічні завдання держави: зміцнення національної валюти, зниження прямого оподаткування (податок на дохід, податок на заощадження), зменшення непотрібних державних витрат, переведення прямого оподаткування на непряме оподаткування (ПДВ, однак, не мало поширюватися на їжу, паливо, житло, громадський транспорт та дитячий одяг). Проблему безробіття держава повинна вирішувати шляхом стимулювання малого та середнього бізнесу, а не за рахунок створення штучних робочих місць. В цілому М. Тетчер вважає, що держава повинна зосередити увагу на культурі, моралі, традиції, правопорядку та зменшити пряме втручання в економіку, оскільки, за її словами: «Держава, яка намагається робити все, завершує тим, що нічого не робить. Держава, яка намагається контролювати кожну деталь нашого життя, виявляється безсилою вберегти вулиці від убивць, а муніципальне майно – від вандалів» [11].

Зменшення безробіття до природного рівня, на думку неоконсерваторів, може бути за рахунок здійснення розумного скорочення соціальних витрат держави з метою зміщення переваг суб'єктів на користь зайнятості, розвитку системи професійного навчання і перекваліфікації, поліпшення інформації про вільні робочі місця і т. п. Саме ж встановлення природного рівня безробіття у принципі забезпечується ринковим механізмом, а короткотермінові коливання зайнятості є лише про-

явами його дії, моментами руху до рівноваги. Тому усунення таких коливань повинно бути вилучене зі списку цілей макроекономічної політики держави [10].

Важливо відмітити, що неоконсерватори, хоч і критикують ідеї неолібералізму, в цілому не прагнуть до скасування чи обмеження прав та свобод, які були визнані в 60-х рр. ХХ ст. Мова йде про свободу слова, расову та гендерну рівність, недопустимість дискримінації при прийомі на навчання, роботу чи у вирішенні житлових питань (расова сегрегація), свободу політичних виступів та зібрань [12, с. 44-75]. Однак, неоконсерватори дещо зміщують акценти у розумінні свободи з її абсолютного етико-філософського значення у бік її конкретного значення у суспільних відносинах, які ґрунтуються на відповідальності. Теза про зв'язок між свободою та включеністю індивіда до соціальних груп простежується, зокрема, у Мілтоне Фрідмана. Він зазначає, що неоконсерватори, як і ліберали, виходять зі свободи індивіда (або сім'ї) як кінцевої мети. При цьому свобода набуває цінності тільки у стосунках між людьми, а не сама по собі. Тож М. Фрідман обґрунтовує її встилі класичної ліберальної політичної думки, для якої характерне завершення свободи однієї особи на межі свободи іншої особи. Недопустимими для нього є цензура та зазіхання з боку держави на свободу слова [13, с. 21, 45].

Висновки. Неоконсерватизм як комплекс теорій філософського, економічного, політичного, політико-правового напрямку, ідеї якого були реалізовані в політиці консервативних партій США, Великобританії, Німеччини у 70-90-х роках ХХ століття, продовжує впливати на реалізацію національної та міжнародної політики окремих держав досі. Неоконсерватизм, на відміну від неолібералізму, пропонує інше розуміння ролі та призначення сучасної держави.

Ідеологічно обґрунтовуються та пропагуються традиційні цінності: сім'я, релігія, мораль, спільнота, а також держава. Важливе місце в неоконсерватизмі відводиться суспільним інститутам, висловлюється необхідність подолання відокремленості та ізоляції індивіда від спільноти (релігійної, суспільної, державної). Інтеграція індивіда до суспільних інституцій та повернення до світогляду індивіда державного авторитету розглядаються пріоритетами державного впливу.

В американському неоконсерватизмі обґрунтовується зовнішньополітична функція США – захист демократичних цінностей у міжнародних відносинах.

В економічній сфері неоконсерватори наполягають на зменшенні державного втручання у ринкові відносини, поверненні до ідеалів класичного економічного лібералізму, а також вжиття низки заходів у сфері податкової та грошової політики для зменшення інфляції, безробіття та стимулювання розвитку економіки.

Хоча в неоконсерватизмі визнається необхідність побудови сильної держави, вона не розглядається як авторитарна, не посягає, не звужує та не скасовує права та свободи людини та громадянина, визнані у демократичних країнах після Другої світової війни. Разом з тим свобода розуміється як сфера вільної поведінки індивіда, що існує у взаєминах з іншими членами суспільства та обмежена свободою іншого.

Список використаних джерел

1. Панченко Ю. В. Історія і практика неоконсерватизму Великої Британії та США часів урядів М.Тетчер і Р.Рейгана [Текст] : автореферат. ... канд. іст. наук, спец.: 07.00.02 – всевітня історія / Ю. В. Панченко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2008. – 13 с.
2. Середюк В. В. Роль та призначення держави в течіях неолібералізму / В. В. Середюк // Альманах права. – 2020. – Вип. 11. – С. 213-219.
3. Радбрух Г. Філософія права. К. : Тандем, 2006. – 316 с.
4. Новая философская энциклопедия : в 4 т. / В. С. Степин. – М. : Мысль, 2-е изд., испр. и допол. – М. : Мысль, 2010. – Режим доступу: <https://iphlib.ru/library/collection/newphilenc/document/HASHde7f4caab66a6b2a4acdcdc>
5. Галкин А. А., Рахшмир П. Ю. Консерватизм в прошлом и настоящем, Л. : Наука, 1987. – 192 с.
6. Ким Ф. С. «ПРОСВЕЩЕННЫЙ КОНСЕРВАТИЗМ» Г.-К. КАЛЬТЕНБРУННЕРА И «GESELLSCHAFT FÜR GANZHEITSFORSCHUNG» // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики Тамбов : Грамота, 2017. – № 7(81). – С. 75-78.
7. Scruton R. The Meaning of Conservatism. Palgrave Macmillan, 2001. – 206 p.
8. Гаджиев К. С. Политическая наука : учеб. пособие для студ. вузов / К. С. Гаджиев. – 2-е изд. – М. : Междунар. отношения, 1996. – 488 с.
9. Irving Kristol, «The Neoconservative Persuasion», Weekly Standard, 2003 (August 25), Vol. 8, Issue 47.

10. Ціх Г. В. Формування економічної політики держави на основі положень неоконсервативних теорій / Г. В. Ціх, Н. Ю. Мариненко // Теоретичні та прикладні питання економіки : збірник наукових праць / МОНУ; КНУ імені Тараса Шевченка; Ін-т конкурентного суспільства. – Київ, 2011. – Вип. 26. – С. 148-160.
11. Margaret Thatcher Speech in Finchley Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.margaretthatcher.org/document/104002>
12. *Современный либерализм*: Джон Ролз, Рональд Дворкин, Исая Берлин, Уилл Кимлика, Майкл Дж. Сэндел, Джереми Уолдрон, Чарльз Тейлор / Пер. с англ. Л. Б. Makeевой. – М. : Прогресс-Традиция: Дом интеллектуальной книги, 1998. - 248 с.
13. Фрідман М. Капіталізм і свобода / Мілтон Фрідман, Роуз Фрідман; пер. з англ. Н. Рогачевська. – К. : Наш формат, 2017 – 216 с.

References

1. Panchenko, Yu. V. Istoriiia i praktyka neokonservatyvnykh teorii Brytanii ta SShA chasiv uriadiv M. Tetcher i R Reihana [Tekst] : avtoreferat. ... k. ist. nauk, spets.: 07.00.02 – vsesvitnia istoriia / Yu. V. Panchenko. – Sumy : Vyd-vo SumDU, 2008. – 13 s.
2. Serediuk V. V. Rol ta pryznachennia derzhavy v techiakh neoliberalizmu / V. V. Serediuk // Almanakh prava. – 2020. – Vyp. 11. – S. 213-219.
3. Radbrukh H. Filosofii prava. K. : Tandem, 2006. – 316 s.
4. Novaya filosofskaya enciklopediya: v 4 t. / V.S. Stepin. – M.: Mysl', 2-e izd., ispr. i dopol. – M.: Mysl', 2010. – Rezhim dostupu: <https://iphlib.ru/library/collection/newphilenc/document/HASHde7f4caa66a6b2a4acdcde>
5. Galkin A. A., Rahshmir P. Yu. Konservativizm v proshlom i nastoyashchem, L. : Nauka, 1987. – 192 s.
6. Kim F. S. «PROSVESHCHENNYE KONSERVATIZM» G.-K. KAL'TENBRUNNERA I «GESELLSCHAFT FÜR GANZHEITSFORSCHUNG» // Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i yuridicheskie nauki, kul'turologiya i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki Tambov : Gramota, 2017. – № 7(81). – С. 75-78.
7. Scruton R. The Meaning of Conservatism. Palgrave Macmillan, 2001. – 206 p.
8. Gadzhiev K. S. Politicheskaya nauka : ucheb. posobie dlya stud. vuzov / K. S. Gadzhiev. – 2-e izd. – M. : Mezhdunar. otnosheniya, 1996 – 488 s.
9. Irving Kristol, «The Neoconservative Persuasion», Weekly Standard, 2003 (August 25), Vol. 8, Issue 47.
10. Tsikh H. V. Formuvannia ekonomichnoi polityky derzhavy na osnovi polozhen neokonservatyvnykh teorii / H. V. Tsikh, N. Iu. Marynenko // Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky : zbirnyk naukovykh prats / МОНУ; КНУ імені Тараса Шевченка; Ін-т конкурентного суспільства. – Київ, 2011. – Вип. 26. – С. 148-160.
11. Margaret Thatcher Speech in Finchley Elektronnyi resurs. – Режим доступу: <https://www.margaretthatcher.org/document/104002>
12. *Sovremennyy liberalizm*: Dzhon Rolz, Ronal'd Dvorkin, Isajya Berlin, Uill Kimlika, Majkl Dzh. Sehndel, Dzheremi Uoldron, Charl'z Tejlor / Per. s angl. L. B. Makeevoj. – М. : Progress-Tradiciya: Dom intellektual'noj knigi, 1998. – 248 с.
13. *Fridman M. Kapitalizm i svoboda* / Milton Fridman, Rouz Fridman; per. z anhl. N. Rohachevska. – К. : Nash format, 2017 – 216 s.

Середюк В. В. Роль та значення держави в неоконсерватизмі

У статті розкриваються положення неоконсерватизму як комплексу теорій філософського, економічного, політичного, політико-правого напрямку, ідеї якого були реалізовані в політиці консервативних партій США, Великобританії, Німеччини у 70-90-х роках ХХ століття, що стосуються сучасного розуміння ролі та значення держави. Результати дослідження ґрунтуються на аналізі робіт представників британського, німецького та американського неоконсерватизму. Описано положення щодо відносин індивід та спільнота (держава), неоконсервативні цінності, роль держави в зовнішніх відносинах, а також положення про невтручання держави в ринкові відносини.

Ключові слова: неоконсерватизм, держава, роль, індивід, суспільні інституції, традиційні цінності, втручання, економіка, право.

Serediuk V. V. The role and meaning of the state in neoconservatism

Neoconservatism as an ideological and political-economic system of knowledge contains a number of ideas about the role, tasks, purpose and meanings of the modern state, its relationship with social institutions (family, church, NGOs), as well as its role in economic relations. American neoconservatism, in contrast to British or German, is also characterized by attention to the foreign policy function of the state.

Reconsideration of the role, tasks and significance of the state in various spheres of society and in international relations in modern conditions determines the relevance of our study of this issue.

Neoconservatism, the ideas of which were implemented in the policies of the conservative parties of the United States, Great Britain, and Germany in the 1970-1990s, continues to influence the implementation of national and international

policies of various states to this day. Neoconservatism, unlike neoliberalism, offers a different understanding of the role and meaning of the modern state.

Traditional values are ideologically substantiated and promoted: family, religion, morals, community, and the state. An important place in neoconservatism is given to social institutions, the need to overcome isolation of the individual from the institution of community (religious, social, government). The integration of the individual into social institutions and the return of the importance of the state authority in the worldview of the individual are considered priorities of state influence.

American neoconservatism substantiates the US foreign policy function – to protect the democratic values in international relations.

In the economic sphere, neoconservatives insist on reducing government intervention in market relations, returning to the ideals of classical economic liberalism, and taking a number of fiscal and monetary policy measures to reduce inflation, unemployment, and stimulate economic development.

Although neoconservatism recognizes the need to build a strong state, it is not seen as authoritarian, encroaching on, restricting or abolishing human and civil rights and freedoms recognized in democracies after World War II. However, freedom is understood as a sphere of free behavior of the individual, which exists in relations with other members of society and is limited by the freedom of another person.

Keywords: neoconservatism, state, role, individual, social institutions, traditional values, intervention, economy, law.

DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-39

УДК 340.11+341.492

*Богдан Романович Страшинський,
аспірант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
ORCID: 0000-0001-5246-8156*

ІСТОРІЯ ЗАРОДЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИНЦИП РОЗУМНОСТІ В МЕХАНІЗМІ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА

Постановка проблеми. Уявлення про принципи права в цілому відзначаються історичною тривалістю свого становлення та розвитку, і сьогодні правова доктрина представлена широким колом: а) світоглядних і наукових уявлень мислителів Античності; б) різноманітними теоретичними та практичними ідеями філософів середньовічного періоду; в) науковими роботами новочасної доби та доби Просвітництва; г) новаторськими концепціями і теоріями, висунутими філософами новітнього часу, сучасними правознавцями, політологами, філософами та науковцями (як представниками юридичної наук, так і інших галузей наукового дослідження). Історизм світоглядного і наукового дослідження принципів права як явищ суспільно-правової дійсності полягає в тому, що цей суспільно-правовий феномен є динамічним, він підпадає під вплив суспільно-державних процесів певної історичної епохи і, внаслідок цього, трансформується відповідно до актуальних суспільно-державних потреб і цінностей. Вказаним насамперед і відзначається важливість вивчення генези уявлень про принцип розумності в праві як історико-правової проблематики, що відображають в собі соціокультурний рівень розвитку суспільства, держави та правової системи, стан осмислення феноменологічних аспектів права та держави.

Підтверджує високий рівень актуальності дослідження проблем зародження світоглядних і наукових уявлень про принцип розумності як основи тлумачення права пізнавальний потенціал результатів такого дослідження. Встановивши особливості генези уявлень про принцип розумності в праві, з'ясувавши особливості їх розвитку на кожному історичному етапі, можна виокремити наявні недоліки в діяльності суб'єктів правотлумачення, віднайти проблеми не лише його доктринального визначення, але і практичного втілення в суспільно-правовому житті. Завдяки цьому, в подальшому буде можливо уникнути упередженості, заплутаності та інших недоліків в уявленнях про правові